

LEJLA GAZIĆ

AUTOBIOGRAFIJA U STIHU MOSTARSKOG PJESNIKA HURREMIJA

Među mostarskim piscima i pjesnicima iz perioda turske vladavine koji su stvarali na arapskom, turskom ili perzijskom jeziku, spominje se i Muṣṭafā ibn al-ḥāfiẓ Ahmād ibn Ḫurram al-Mostārī, koji je poznat pod pseudonimom Hurremi.

O životu ovog pjesnika do sada je bilo poznato vrlo malo. Znalo se da je živio krajem XVII i početkom XVIII stoljeća. Handžić¹ piše da je on živio između 1688. i 1727. godine, ali ne navodi izvore za to. Sada smo u mogućnosti da iznesemo nešto više podataka o njegovom životu, koje je on sam iznio u svojoj autobiografiji.

Hurremi je rodom iz mostarske trgovačke porodice. Otac mu je doselio u Sarajevo i tu osnovao porodicu, pa se i Hurremi rodio u Sarajevu. Kao dijete od tri godine ostao je bez oba roditelja i došao pod starateljstvo ujaka. Ovaj se nije mnogo brinuo o svom štićeniku, tako da je on ostao skoro bez ikakve opskrbe. U to vrijeme došlo je i do napada Eugena Savojskog na Sarajevo (u oktobru 1697). Bježeći pred novim nevoljama, Hurremi se vratio u Mostar. Tu je počeo svoje službovanje kao pisar kod mostarskog muftije. Kad je ovaj uskoro umro, on je ponovo zapao u bijedu. U to vrijeme, u Bosni je za valiju postavljen Mustafa paša, pa je Hurremi postao prvo vojni pisar, a kasnije naib kadije Sulejman ef. Musića,² za kojega on ima samo riječi pohvale. Na osnovu odobrenja koje je dobio od seraskera, Hurremi je postavljen za kadiju u kadilucima Imotski i Ulog. Nakon toga dodijeljeni su mu

¹ M. Handžić, *Književni rad bosansko-hercegovačkih muslimana*, Sarajevo, 1933 (str. 44).

² Poznato je da je Sulejman ef. Musić bio kadija u Sarajevu u vrijeme bitke za Banjaluku 1737. go-

dine, ali nema podataka o njegovom ranijem službovanju. Šejh Sejfudin Kemura, *Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske dobe*, Glasnik Zemaljskog muzeja XXIII, 3, 1911 (str. 344).

Cernica i Jajce, što on smatra nepravdom i misli da je zasluzio bolji položaj. Na kraju je bio ubirač poreza, pa se i u svojoj autobiografiji žali na svoj položaj i to smatra kaznom. Ne zna se kada je umro.

O porodici ovog pjesnika ima veoma malo podataka. Iz njegove autobiografije vidi se da mu je ocu bilo ime Ahmed, a djedu Hurram. Pored njega, spominje se još jedno ime iz ove porodice. To je 'Abdullâh Hurramî-zâde, koji je napisao popis kadiluka na osnovu grade koju je pribavio u Carigradu, pošto je bio svrgnut sa položaja kadije u Foči i Ulogu.³ Popis je napisan 1158/1745. godine. Ovaj 'Abdullâh bi mogao biti mlađi brat ili sin pjesnika Hurremije.

Poznato je da je Hurrami autor prozognog djela *Niżām al-‘ulamā'* koje predstavlja biografiju mostarskog muftije i profesora Mustafe Ejubovića, zvanog Šejh Jujo (1650—1707). Handžić⁴ navodi da on ima i jedno pjesničko djelo, ali o tome ne donosi nikakve podatke.

U Orientalnoj zbirci Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, kodeks br. 86¹, 1. 13^v—14^r i u Orientalnom institutu u Sarajevu, kodeks br. 4079, 1. 12^r—12^v, nalaze se prepisi jedne njegove pjesme autobiografskog karaktera na turskom jeziku.

Pjesma koja se ovdje objavljuje je jedna od rijetkih autobiografija u stihu na turskom jeziku, koju je napisao pjesnik iz Bosne. Do sada je bila poznata i objavljena jedino autobiografija Varvari Ali-paše.⁵ Naime, zna se da je autobiografija kao književna forma, a posebno autobiografija u stihu, rijetka pojava u književnosti naših ljudi koji su stvarali na orijentalnim jezicima, vjerojatno zato što ni u turskoj i perzijskoj književnosti ne susrećemo često autobiografska djela, bilo u prozi ili u stihu. Samo kod Arapa ova forma je češće zastupljena.

Koliko god je autobiografija koju ovdje objavljujemo kratka i bez neke veće umjetničke vrijednosti, smatramo da je potrebno da se ona objavi zato što daje dosta novih podataka o životu ovog pjesnika o kome se do sada malo znalo.

³ H. Šabanović, *Popis kadiluka u Evropskoj Turskoj od Mostarca Abdullahe Hurremovića*, Glasnik Hrvatskih zemaljskih muzeja u Sarajevu LIV. 1943 (str. 308).

⁴ M. Handžić, *Književni rad bosansko-hercegovačkih muslimana* (str. 45).

⁵ M. Đukanović, Rimovana autobiografija Varvari Ali-paše, Beograd, 1987.

po prirodi, nego da se trudio na sve načine da mu stihovi budu pravilni, pa su oni zbog toga često usiljeni i izvještačeni, bez ljepote pjesničkog izraza.

Tekst pjesme koji se ovdje objavljuje uzet je iz kodeksa Orientalnog instituta, s tim što će se u bilješkama ukazati na razlike u odnosu na prepis iz kodeksa Orientalne zbirke Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Tekst glasi:

سراجمام فقیر حرمی پر تقصیر مصطفی بن الحاج احمد بن حرم الموسناری^٦

پر حاج احمدی سوق ایتدی تقدیر	سراجمام شہا تفصیل و تقریر
سرایہ نقلنہ هم دانه ^٧ اندن	سبب اولدی تجارت موستارین
ایدوب اندہ صفا ایله تھکن	سرایہ هم تزوج هم توطن
صفا ایله عمر سودے سعادت	کدر سر زنخہ ^٩ سال اندہ افامت
حدا ^{١١} جانم نوله ^{١٢} اندہ الہ هم	فقیر اندہ تولد ایلدام هم
پدر مادر تعقب ایتدی رخت ^{١٥}	دیدیلر ^{١٣} ارجعی ^{١٤} با دار جنت
وصایت دو شدی برحال سفیمه	هنوز اوچ سالہ بالغ بویتیمه

^٦ Treba خرمی

^٧ Treba خرم

^٨ U rukopisu Orientalne zbirke nema ove riječi.

^٩ U rukopisu Orientalne zbirke stoji آب دانه

^{١٠} Treba نیخه

^{١١} Treba خدا

^{١٢} ناداوله = نوله

^{١٣} U rukopisu Orientalne zbirke pogrešno ددیلار

^{١٤} Upotrijeblijen arapski oblik za ženski rod iz citata

يا ابها النفس المطمئنة ارحم الى ربك
راضية رضبة

Kur'an, 89. poglavlje, ajet 27—28.

^{١٥} U oba rukopisa pogrešno, treba رحات

وَكَمْ حَالٌ^{١٦} عَنِ الْخَيْرَاتِ حَالٍ^{١٧}
 يَوْبُ مَضْمُونٌ أَوْزَرَهُ لَا إِلَى
 فَقِيرَةٍ نَقْدٌ هِيجَى قَالَهُ بُولُ بُولٌ
 سَرَىٰ خَرِيبٌ أَيْلَهُ قَالَهُ بُزْدَهُ^{١٩}
 ضَرُورَتٌ مَسٌّ أَيْدِوبُهْجُونَهُ خِيرَانٌ^{٢٠}
 بَكْمَ مَفْتِيسَنَهُ كَاتِبٌ دَهُ أَوْلَدَمٌ^{٢١}
 أَيْدِنْجَهُ حَضْرَتٌ مَفْتِيدَهُ رَحْلَتٌ^{٢٣}
 بَيْوَسَنَهُ مَصْطَفِيٌّ پَاشَادَهُ وَالَّهُ^{٢٢}
 سَلِيمَانٌ قَاضِيٌّ نَائِبَدَهُ أَوْلَدَمٌ
 نَهُ حَاكِمٌ حَاكِمٌ أَبِن جَلَالِدَهُ
 كَرْمَدَهُ خَاتَمٌ وَهُمْ بِرْمَكِيدَرٌ
 خَلَافِيَّاتٌ دَفْعَدَهُ كَنْدَوْمُوسِيٌّ
 حَجَرٌ أَيْكَنٌ كَهْرَأَوْلَدَمِينَهُ بَنٌ

¹⁶ U oba rukopisa pogrešno, treba خال

¹⁷ Citat iz stihova nepoznatog arapskog pjesnika

أقارب كالعقارب في أذاما

فلا تدخل بعم او بنال

وَكَمْ عَمْ يَكُونُ الْفَمْ مِنْهُ
 وَكَمْ خَالٌ عَنِ الْخَيْرَاتِ خَالٌ

¹⁸ U rukopisu Orijentalne zbirke
مضموني

وَكَمْ حَالٌ^{١٦} عَنِ الْخَيْرَاتِ حَالٍ^{١٧}
 پُدر مادر نه قود یسه ییدی اول
 بقیه سے دخی بیث یوز طقوزده
 اید و ب زار و فغانے درده درمان
 ابا عن جد وطن موستاره کلمه
 زمان پکدی بزر^{٢١} تھیں کتابت
 ضرورتلہ کچودم بر زملئے
 او لیچن عسکرہ کاتبدہ اولدم
 نه قاضی قاضی حاسم شریح در
 سرا ائید رسليمان زمان در
 کریدن منفصل هم این موسے
 سیابت حذمتندہ^{٢٥} اردو ده بن

¹⁹ U rukopisu Orijentalne zbirke
قال مادي

²⁰ U oba rukopisa pogrešno, treba حیران

²¹ Treba براز

²² U rukopisu Orijentalne zbirke
مقنی ده

²³ U oba rukopisa pogrešno, treba رحلت

²⁴ Treba پاشا

²⁵ Treba خدمتندہ

دیانتله ادای حدمت²⁶ ایتمد سرعسکر او لاندن عرضی الد
 برای حدمتم²⁷ نقلید اولندي ایمهوچه و اولوغ بزه ویرلدے
 مخادیم ستابنبل کرتیدر ضروری چرنیچه یا چه قصادر
 محصل رتبه ده اوچ دفعه تکریر رواکورمه او لم در دنده تکدیر
 الہی حرمی²⁹ قاپو قول شدر حقیقت منع و اعطاهب سنگدر³⁰

[Prevod:]

DOŽIVLJAJI SIROMAHA HURREMIJE GRIJEŠNOG MUSTAFE
 SINA HADŽI AHMEDA SINA HURREMA

Moj gospodine, izlažem i objašnjavam ono što mi se dogodilo
 i kuda je božje određenje oca hadži Ahmeda vodilo.

Trgovina je bila uzrok njegovog preseljenja
 iz Mostara u Sarajevo radi opskrbljenja.

U Sarajevu se oženio i udomaćio
 i tamo se lijepo nastanio.

Mnogo je godina tamo bezbrižno proživio,
 zadovoljno i sretno je život provodio.

I ja siromah sam se rodio tamo,
 neka mi bog i život uzme tamo.

»Vrati se u rajsку kuću« — rekoše,
 otac i majka jedno za drugim umriješe.

Tek što je ovo siroče tri godine navršilo,
 starateljstvo je u tešku situaciju došlo.

»Koliko ujaka imaš od kojih nema nikakve koristi!«

²⁶ U oba rukopisa pogrešno, tre-
 ba خدمت

²⁷ U oba rukopisa pogrešno, tre-
 ba خدمتم

²⁸ U rukopisu Orijentalne zbirke
 دور دنده

²⁹ Treba خرمی

³⁰ Treba پ

³¹ U rukopisu Orijentalne zbirke

سنگدر

Bez obzira na sadržaj oporuke znao je jesti.
 Ono što su otac i majka ostavili, on je pojeo,
 od prevelikog novca siromahu nije ništa ostavio.
 Godine 1109, i ono što je ostalo,
 sa stradanjem Sarajeva nam je propalo.
 Plač i jadikovanje bili su lijek tegobi,
 nevolja me pogodila, izbezumljenog u seobi.
 Došao sam do Mostara, mojih predaka postojbine,
 postao sam pisar kod njegovog muftije, moj gospodine!
 Prošlo je neko vrijeme. Tek sam se u pisarstvu malo usavršio,
 a gospodin muftija je preminuo.
 Neko vrijeme sam u bijedi proveo.
 Čim je u Bosni Mustafa paša³² namjesnik postao,
 i ja sam u vojski pisar postao
 i naib kadije Sulejmana³³ sam postao.
 Kakav je to kadija, kao Šurayh,³⁴ odlučni kadija!
 Kakav je to sudija, kao Ibn Čalal³⁵ sudija!
 Sarajlija je, Sulejman svoga vremena je,
 po darežljivosti Hatem³⁶ i Bermeki³⁷ je.
 S Krita je otpušten i Ibn Musa,
 u rješavanju sporova on je sam Musa.³⁸
 Ja sam u vojski na dužnosti naiba,
 bio sam kamen, ponovo sam postao dragulj.
 Službu sam poštено vršio,
 od seraskera sam odobrenje dobio.
 Zbog moje službe postavljen sam na dužnost,
 dodijeljeni su mi Imotski i Ulog.
 Mnogo je stambolskih službenika,
 za nevolju sam dobio kadiluk Cernicu i Jajce.
 Na položaju ubirača poreza bio sam triput,
 ne dozvoli da budem kažnjen i četvrti put.
 Bože, Hurremi je tvoj rob,
 uistinu, tvoje je da uzimaš i daješ.

³² Mustafa paša, sin Ferhad paše Sokolovića, bio je namjesnik u Bosni 1708. godine (Bosna ve Hersek vilayeti salnamesi V, 1304/1886, str. 160).

³³ Spomenuti kadija Sulejman ef. Mušić.

³⁴ Šurayh je bio poznati kadija u Kufi u doba 'Omar ibn al-Has-tāb-a.

³⁵ Ne znam na koga se misli.

³⁶ Hātem Tā'l, poznati predislamski arapski pjesnik koji služi za primjer po svojoj darežljivosti.

³⁷ Bermekije su poznata porodica iz doba Hārūn ar-Rašīd-a.

³⁸ Ne znam na koga se misli.

THE AUTOBIOGRAPHY IN VERSE OF MUSTAFA HUREMI AL-MOSTARI

— Summary —

Among the writers and poets from Mostar, Herzegovina, who wrote in Arabic, Turkish, or Persian, there was also Mustafa ibn al-ḥāḡğ Ahmad ibn Ḥurram al-Mostāri, also known under the pseudonym of *Hurremi*. He lived at the end of the seventeenth and at the beginning of the eighteenth centuries. He is known as the author of the work *Nizām al-‘ulamā’*, a biography of the *mufti* and *muderris* in Mostar, Mustafa Ejubović, called Sejh Yūyo.

His autobiography in verse with its Serbo-Croatian translation has been published here. It is interesting as an attempt of a man from this country to relate briefly in verse and in the Turkish language some events of his life.